

BEUNDRING FREM FOR UNDREN

ER DET VIDENSKAB?

■ BIRGITTE POSSING

Antagelsen af historielektor Jes Fabricius Møllers publikationer *”Teologi og politik. Studier i udviklingen i Hal Kochs forfatterskab og virke”* som doktorafhandling har vakt forundring og givet genlyd i ugeavisen *Weekendavisen* den 27. september og den 4. oktober 2019. Afhandlingen blev i januar 2018 indleveret til Det Humanistiske Fakultet ved Københavns Universitet og blev efter et langt og tumultarisk forløb i Akademisk Råd ved Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet, antaget som klassisk doktorafhandling samme sted i august 2019. Undertegnede var medlem af bedømmelsesudvalget. En disputats skal ifølge bekendtgørelsen på afgørende punkter bringe *”videnskaben et væsentligt skridt videre”* og dokumentere, *”at forfatteren har betydelig videnskabelig indsigt og modenhed”*. Bedømt efter gængse, internationale standarder var det ikke tilfældet her. Derfor havde jeg som mindretal i bedømmelsesudvalget indgivet dissens, hvilket jeg begrunder i denne artikel.

AFHANDLINGEN

Den samlede afhandling bestod af tre dele på i alt 557 sider: Første og største del bestod af monografien *Hal Koch – en biografi*, (Gad, 2009, 351 sider). Anden del bestod af artiklerne *”Biografien som moderne genre”* i *Historisk Tidsskrift*, bd. 109, 2009/2, s. 504-12; *”Statens opgaver og kirkens – Hal Koch og velfærdsstaten”* i (red: Nils Gunder Hansen, Jørn Henrik Petersen og Klaus Petersen): *I himlen således også på jorden? Danske kirkefolk om velfærdsstaten og det moderne samfund*, (Syddansk Universitetsforlag, 2010) s. 129-54; *”Illusionsløsheden som filosofisk og politisk program: Det evige liv, atombomben og velfærden i højskolebevægelsen i 1950’erne”* i (red.: Nils Gunder Hansen og Rasmus Mariager): *”Der truer os i tiden. Velfærds- og koldkrigstænkning i 1950’ernes danske kulturdebat.* (Syddansk Universitetsforlag, 2012), s. 143-66; *”Hal Koch, de politiske partier og Ungdomskommissionen”* i *Historisk Tidsskrift*, bd. 116, 2016/2, s. 371-98; *”Afgørelsen og beregningen – Hal Koch og K.E. Løgstrups brevveksling genlæst”* i (red.: David Bugge & Michael Schelde): *Livtag med Løgstrup og Grundtvig.* (Klim, 2017), s. 11-25. Afhandlingens tredje del udgjordes af en sammenfattende redegørelse *”Teologi og politik. Studier i udviklingen af Hal Kochs forfatterskab og virke”*, upubliceret og u-annoteret, s. 1-104.

De indleverede værker var alle dansksprogede og byggede med ganske få undtagelser på danske referencer og kilder. Manglen på international orientering og/eller evne til at orientere sig på andre sprog end dansk, undrede allerede her.

Artiklen "Biografien som moderne genre", der kort og fragmentarisk reflekterede over biografien som historisk og litterær genre, var den eneste blandt de indleverede artikler, der ikke havde rent fokus på professor, kirkehistoriker, kommissionsformand og højskoleforstander Hal Kochs (1904-1963) virke og betydning. Den var til gengæld ikke opdateret på forskningssituationen i genren.

Samtlige arbejder var skrevet og publiceret over en periode på otte år fra 2009 til 2017. Tidsspandet betød, at Jes Fabricius Møller (JFM) i sin sammenfattende redegørelse fra 2017 kunne gå i dialog med sine egne værker og erkendelser. Det havde han klogt benyttet sig af og demonstrerede en fremadskridende, stadig større forståelse for Hal Koch og hans betydning i sam- og eftertid. Ikke desto mindre løftede den samlede afhandling sig ikke op på et niveau, der berettigede en antagelse til forsvar for doktorgraden. Dertil savnede den en klar tese, stringens, åben dialog med andre forskere, svar på ikke-stillede spørgsmål og på afgørende punkter indsigt i den danske og internationale forskning, den ville skrive sig ind i. Dette argumenterer jeg for i det følgende.

EN U-OPDATERET OG MANGELFULD BIOGRAFI-FORSTÅELSE

I "Biografien som moderne genre" (2009) forstår JFM biografi som et kun to hundrede år gammelt fænomen, der første gang optræder på dansk fra slutningen af 1700-tallet. Deri har han ikke ret. Den biografiske genre rækker tilbage til antikken og hviler på en lang tradition, der de seneste tyve, tredive år er blevet gennemanalyseret, genskrevet og revitaliseret i den humanistiske forskning. Hverken dette eller den forskningsmæssige status for den historiske og litterære biografi fremgår af artiklen, der synes at være blevet til i anledning af JFM's eget arbejde med Hal Koch-biografien. Den udtrykker et noget forenklet og naivt opgør med poststrukturalismen, som den også fejllæser, hvilket jeg berører nedenfor. JFM beskriver med udgangspunkt i få, udvalgte eksempler, hvordan biografien er blevet betragtet som "*hjælpedisciplin*", som "*uskyldig genre*" eller som "*illusion*", men forstår selv biografens berettigelse som "*et menneskes forsøg på at blive sig selv*" eller biografien som "*en fortælling om en proces, i løbet af hvilken personen bliver dannet som menneske*". JFM ser altså biografien som dannelses- og identitetsmarkør. Artiklen hviler på den overraskende påstand, at en biografi "*om et utilregneligt (og derved i moralsk forstand usammenhængende) menneske*" næppe kan skrives. Med den sætning fortæller JFM, at han hverken har læst eller forstået den overvældende mængde biografiteoretisk litteratur, der fra Lytton Strachey (1918) og Virginia Woolf (1939) over Leon Edel (1981 & 1984) til Jacques Le Goff (1989), Giovanni Levi (1989), Pierre Bourdieu (1986), Ronny Ambjørnsen m.fl. (1997), Lisbeth Larsson (2001), Henrik Rosengren m.fl. (2007) og undertegnede (2001 & 2015) har vist, at den historiske biografi netop har udviklet sig til en genre, der kan vise, at individuelle livsforløb ikke nødvendigvis har væ-

ret hverken tilregnelige, rationelle, enkle at forstå eller sammenhængende.¹ JFM's egen Hal Koch-biografi skulle angiveligt være det modsatte: en biografi om et tilregneligt og sammenhængende menneske. JFM argumenterer for biografens aktuelle eksistens med, at den "*skyldes en (moderne) menneskelig erfaring, som simpelthen ikke lader sig ignorere*".

Man må rejse tre grundlæggende spørgsmål til denne artikel: *For det første* blander den biografi og selvbiografi, som om det var én og samme genre. Artiklen fortæller ikke, hvorfor den behandler dem ens. I forskningen er det en vedtagen erkendelse, at biografi og selvbiografi metodisk er helt forskellige genrer: en biografi er en fortælling om en person, *fortalt af en anden person* og dermed en fortælling med en indbygget distance mellem biograf og biografert person. Denne anden-fortælling er afgørende, fordi den lægger en distance til hovedpersonen – en distance, der kan være nøgtern, kritisk eller ukritisk. En selvbiografi derimod er hovedpersonens autofortælling om sig selv uden anden distance end erindringen om sine egne gerninger og uden anden udfordring end kunsten at beskrive sin selvforståelse. Dén forskel har skabt to helt forskellige genrer og har stillet metodisk helt forskellige krav til fortælleren. Den humanistiske forskning har siden 1980'erne rejst en række spørgsmål om projektion og identifikation mellem subjekt og objekt i den eksploderende biografigenre. Disse spørgsmål berører JFM ikke. Han udlægger ikke sin egen fortælleposition, og han synes ikke at kende litteraturen herom. *For det andet* hævder artiklen, at biografens berettigelse er en "*påstand om, at der var et liv, der lader sig forklare, beskrive, se i sin menneskelige, moralske, psykologiske sammenhæng*". Hvis dette er den historiske biografis eneste berettigelse, udelukker JFM i en kort proces biografiske hovedpersoner, der kan være vanskelige at forstå for andre end dem selv. Ligesom han udelukker dem, der heller ikke forstår sig selv. Dermed udelukker han et flertal af moderne historiske biografier og personligheder. Og han udelukker faktisk også sin egen Hal Koch-biografi, der netop ikke forklarer Hal Koch, hverken i den ene eller den anden sammenhæng. *For det tredje* bygger artiklen kun på danske eksempler om ét køn og udelukker således den internationale forskningsdebat om og -indsigt i biografigenren, der hviler på en to tusind årig historie, mens de nyere teorier om den især har udfoldet sig fra 1980'erne og frem til tiden før 2009, hvor artiklen blev publiceret. Den nyere biografi- og kønsforskning, der også efter 2009 har bidraget afgørende til udviklingen af de historiske biografier i academia og til forståelsen af den historisk-biografiske genre, lades helt uomtalt. Pierre Bourdieus internationalt uomgængelige "*L'illusion biographique*" (1986) og Bruno Latours

1 Strachey: *Eminent Victorians*; Woolf: 'The Art of Biography'; Edel: 'Science of Man'; Edel: *Writing Lives*; Le Goff: 'Biographie historique aujourd'hui'; Levi: 'Usages de la biographie'; Bourdieu: 'L'illusion biographique'; Ambjörnsson m.fl.: *Att skriva Människan*; Larsson: *Sanning och konsekvens*; Rosengren m.fl.: *Med livet som innsats*; Possing: 'The Historical Biography'; Possing: 'Updated version'.

værk om Pasteur (1988) nævnes dog som værker, der "må bringe enhver biografi til at reflektere over genren".² Men JFM indvier ikke læseren i sine refleksioner herom og argumenterer ikke for sit standpunkt. I stedet fejllæser han Bourdieu, der med sin artikel om den biografiske illusion mindede os om menneskelig disharmoni og omskiftelighed. Bourdieu argumenterede for, at en livshistorie ikke kunne konstrueres i et kontinuum af kronologisk orden, men måtte dekonstrueres, før den kunne fortælles i en ny orden, der kunne stritte i modsatte retninger og skabe nye myter frem for de gamle. JFM afviser denne indsigt (som han altså samtidig ikke læser, som Bourdieu faktisk formulerede den) til fordel for en hjemmestrikket opfattelse af biografi som et "*forsøg på at blive sig selv*".

JFM forstår således biografien som et spørgsmål om identitetsdannelse, men det fremgår ikke eksplicit, om der er tale om hans egen, biografens, eller den fortalte hovedpersons identitetsdannelse. Dette er et metodisk uacceptabelt, uafklaret standpunkt.

HAL KOCH-BIOGRAFIEN: FASCINATION OG BEUNDRING

Denne forkortede og uigennemtænkte biografiforståelse præger uundgåeligt *Hal Koch. En biografi* (2009). Bogen er på 351 sider, med illustrationer, noteapparat, arkiv- og litteraturoversigt samt personregister. Den er en biografisk fortælling om akademikeren, professoren, kirkehistorikeren, højskoleforstanderen og samfundsdebattøren Hal Koch. JFM anfører i indledningen selv, at han må "*prioritere i stoffet og samtidig give et nogenlunde troværdigt billede af den biograferede i hele livets udstrækning*". Bogen er en vugge-til-grav-biografi, hvor JFM fokuserer på Hal Kochs arbejde som akademiker og intellektuel og på hans rolle i dansk politik under og efter besættelsen. Det er helt legitimt, men valget giver ikke et billede af Hal Koch i hele hans livs udstrækning, som det påstås. Fortællingen om og fortolkning af privatpersonen og hans familiefundament samt de sociale, politiske og kollegiale netværk, Hal Koch havde været en del af i sit levede liv, vælges stort set fra. Kun inspirationen fra og beundringen for faren, teologen og præsten Hans Koch står klart fortalt, men der var jo andet end far-søn-forholdet, der prægede Hal Koch. Det kommer JFM ikke ind på. Hans hustru Bodil Koch (1903-72), der også var teolog, var under besættelsen og i efterkrigstiden aktiv demokratiforkæmper og kontroversiel debattør. Hun blev et forbillede for danske kvinder og mange mænd i politik og udviklede som den første socialdemokrat nogensinde Socialdemokratiets kirkepolitik, hvilket blev anerkendt af et bredt politisk spektrum i Folketinget i 1955. Hun var fra 1950 udnævnt til verdens første kirkeminister af hunkøn. Det virker besynderligt, at JFM i biografien hverken behandler de to ægtefællers indbyrdes inspiration og uenigheder eller den direkte forbindelse til Socialdemokratiet og det politiske liv, som hun repræsenterede. Det er der el-

² Bourdieu: 'L'illusion biographique'; Latour: *Pasteurization*.

lers skrevet om.³ Dermed afstår JFM fra at analysere baggrunden for, at Hal Koch forlod forstanderposten på Krogerup Højskole med *"en depression"* i 1956. Et par steder tegner han *"nogle streger af privatpersonen Hal Koch"*, men afstår eksplicit fra *"sjælegranskning"*, hvilket han kun delvis berettiget begrunder med manglende kildegrundlag. Bogen er en selektiv liv-og-værk-biografi uden klart analytisk udgangspunkt, men hverken en liv-værk-tid-biografi eller et psykologisk personlighedsportræt eller en prismebiografi, der portrætterer samtiden frem for hovedpersonen. Dette er ellers nogle af de biografiske arketyper, som faghistoriske og litterære biografer har udfoldet sig i, men det nævner JFM ikke. Hans Hal Koch-biografi er en fremadskridende fortælling, der skriver Hal Koch ind i spændingsforholdet mellem humanisme og kristendom, politik og religion, stat og kirke. Men den skrives heller ikke på en fænomenologisk kontrastering og analyse af de eksisterende kilder, som historikere ellers er trænede i at anvende. Biografien har ingen bærende tese eller problemstilling, går ikke i åben dialog med andre forskere og giver følgelig ikke svar på spørgsmål, der ikke stilles. Afhandlingen bæres af et klart og let, men lidt altmodisch sprog. Den er en fortælling frem for en analyse. En biografi, båret af beundring for hovedpersonen fremfor undren over, hvad der egentlig drev Hal Koch.

Biografien bæres af interessen for, at Hal Koch aldrig selv blev så ideel en demokrat, som hans *"demokratiske idealtænkning"* måtte lade ane. Ej heller lykkedes det *"den fejrede højskoleforstander"* at føre sin skole i den retning, som han ønskede. Sidst, men ikke mindst overgik *"den brillante kirkehistoriker"* Hal Koch aldrig sig selv som videnskabsmand, efter han blev professor som 32-årig. Tre fremadskridende strenge ligger bag fortællingen: *For det første* at Hal Koch, der i 1904 blev født ind i et samfundsbevidst, intellektuelt miljø, som Hal Koch livet igennem stod både i gæld til og tog livtag med. *For det andet* at Hal Koch på den ene side besang det kristne og det danske som to sider af samme sag, men på den anden side med barthianismen argumenterede for, at arbejdsdelingen mellem stat og kirke, politik og tro, skulle være klar. *For det tredje* at Hal Kochs opfattelse af demokrati som et folkeforpligtende sindelag snarere end en statsretlig måde at træffe beslutninger på var det, som gav ham en folkelig gennemslagskraft. Men da JFM viger uden om en egentlig substans-analyse af Hal Kochs person eller tid, forsvinder det biografiske portræt af Hal Koch som demokratisk, intellektuel og administrativ autoritet bag en velpoleret facade af blufærdighed og flygtighed. Det, som undrer mest, er fravalget af Hal Kochs relation til den familie, han selv skabte, og til hustruen, socialdemokraten, politikerens og ministerens Bodil Koch, som var politisk aktiv på det felt, som Hal Koch selv var optaget af. Stod han på et andet standpunkt? Og i givet fald hvordan og hvorfor? Blev han marginaliseret fra det politiske domæne, han drømte om at få indflydelse på? Havde han for

3 Possing: *Uden omsvøb*.

mange bolde i luften til at kunne administrere sin tid og gennemslagskraft? I givet fald hvorfor?

Biografiens metodiske udgangspunkt er ”en grad af fascination eller beundring” for Hal Koch, skriver JFM og indskriver sig dermed i den biografitradition, hvor biografen optræder som den biograferedes ven.⁴ Han står ikke som hans samvittighedsfulde fjende⁵ eller som den distancerede reporter og undersøger,⁶ som i dansk, europæisk og amerikansk biografitradition er de to øvrige grundlæggende positioner for historiske biografer i forhold til deres hovedperson. JFM forholder sig slet ikke til disse i forskningsdebatten i 2009 allerede kendte og gængse positioner.

Måske er det grunden til, at JFM’s venneposition tendentielt skaber en spejlingsattitude af JFM selv under portrættering af Hal Koch frem for en kritisk analyse af dennes liv og værk? JFM påviser selv åbenhjertigt, at han har opgivet at finde kilder, der ”har haft noget ufordelagtigt at sige” om Hal Koch. En sådan ukritisk venneposition er legitim som biografisk fortællestrategi, men uholdbar i en afhandling: I et videnskabeligt arbejde, der burde bygge på undren frem for beundring, står den uargumenteret i forhold til øvrig forskning og udelukker helt en metodisk forståelse af Hal Koch som en kompleks intellektuel, der var spundet ud mellem irrationelle og rationelle modsætninger i sin samtidsforståelse.

HAL KOCHS BETYDNING OG EFTERMÆLE

I artiklen ”Statens opgaver og kirkens. Hal Koch og velfærdsstaten” (2010) går JFM i dialog med Ove Korsgaard (2004), Henning Fonsmark (1991) og en række andre debattører, der har tildelt Hal Koch æren henholdsvis skylden for velfærdsstaten.⁷ På trods af at Hal Koch af alle anses for en betydelig debattør, der argumenterede for en mere socialt retfærdig fordeling af samfundets goder på baggrund af en dansk-grundtvigsk nationalforståelse, finder JFM ikke, at Hal Koch indtog en position i det offentlige, politiske liv, der berettiger at tillægge ham æren for at have været en af de store ideologer bag opbygningen af velfærdsstaten efter anden verdenskrig. I artiklen argumenterer han for det standpunkt, at Hal Koch ikke brugte sin stilling som meningsdanner til at formulere en sammenhængende vision for fremtidens samfund. Men han bidrog dog.

Betydningen af Hal Kochs intellektuelle virke diskuteres også i artiklen ”Illusionsløsheden som filosofisk og politisk program” (2013). Her gennemgår JFM en debat i 1950’erne mellem en række ”fremtrædende intellektuelle” teologer, filosoffer og højskolefolk, herunder P.G. Lindhardt, K.E. Løgstrup, Ole Wivel, Thor-

4 Johnson: *Idler*.

5 Strachey: *Eminent Victorians*; Lange: *Stormugulen C.F. Tietgen*.

6 Edel: ‘Science of Man’; Edel: ‘Writing Lives’; Hamilton: *How to do Biography*; Possing: ‘The Historical Biography’.

7 Korsgaard: *Kampen*; Fonsmark: *Den suveræne*.

kild Bjørnvig og Arne Sørensen. Debatten drejede sig om folkehøjskolernes form og formål og kom ind på sekularisering, individet i helheden, tolkningen af den moderne psykologi og kristendom samt opgør med Grundtvig, det 19. århundredes idealisme og liberalteologien, Danmarks tilslutning til NATO og position under den kolde krig – og reguleret arbejdstid for landboudomsten. Den kommer m.a.o. ind på lidt af hvert, og JFM spørger selv, hvorvidt der blot var tale om *”en håndfuld intellektuelle, der skrev indforståede traktater til hinanden (...) eller om de faktisk udtrykte tidsånden?”*. Det spørgsmål må læseren selv svare på, for JFM gør det ikke. Han hævder i stedet, at politik i vid udstrækning var blevet *”en fremadskridende illusionsløs virkelighedsforvaltning”*. Her er det helt umuligt at spore både en argumenteret pointe og en klar konklusion. Et svar på, hvad der er JFM's budskab med artiklen, leder man forgæves efter.

Artiklen ”Hal Koch, de politiske partier og Ungdomskommissionen” (2016) undersøger Hal Kochs rolle i og betydning for Ungdomskommissionen, der med bred politisk repræsentation blev nedsat i efteråret 1946, og som Hal Koch blev formand for. Arbejdet hviler på en ny gennemgang af arkiverne efter Ungdomskommissionen og viser, at Hal Koch på den ene side var og blev en samlende skikkelse i den, men på den anden side aldrig fik større, længerevarende politisk indflydelse på den danske ungdoms dannelse eller arbejde, heller ikke med sine socialdemokratiske standpunkter. Samtidig viser JFM, ikke mindst med Hal Kochs egen symbolske reference til 1. Mosebogs historie om patriarken Jakob, der arbejdede syv år for Lea – og Rakel, at Koch var yderst bevidst om sin og Ungdomskommissionens begrænsede betydning. Dette arbejde er gedigent historikerhåndværk, der for første gang vurderer Ungdomskommissionens (begrænsede) politiske betydning og sætter den ind i en større kontekst. Men de 27 sider hæver den ikke til disputatsniveau.

Med artiklen ”Afgørelsen og beregningen. Løgstrups og Hal Kochs brevveksling genlæst” (2017) genlæser JFM den i dansk historieskrivning herostratisk berømte korrespondance mellem K.E. Løgstrup og Hal Koch, som flere skribenter og forskere i eftertiden både har udgivet og kommenteret med stor interesse. JFM's hovedpointer er ikke nye, men fremstår klare og velargumenterede: nemlig at *”det er en efterkrigsmyte, at der var en stærk alliance mellem demokratiet og modstandskampen”*, at det var betegnende for de to brevvekslere, at de var teologer og ikke politikere, og at Hal Koch kan ses som en ”konsensus-etiker” over for K.E. Løgstrup som ”pligt-etiker”. Ikke ny historieforskning, men udmærket formidling.

I sin samlede redegørelse ”Teologi og politik. Om studier i Hal Kochs forfatter-skab og virke” (u.å. angiveligt fra 2017) samler JFM ovenstående synspunkter og redegør for Hal Kochs historiske eftermæle som en kerne-figur i udviklingen af det danske demokratiske velfærdssamfund. På dette ene felt går han i dialog med dansk forskning og peger på, at Hal Koch kun vanskeligt kan karakteriseres som politisk skribent. JFM ser ham snarere som en åndsaristokrat og offentlig intellektuel med rødder i teologien. Han viser, hvordan Hal Kochs ry både i den popu-

lære historiefortælling og i forskningen har hvilet på formodningen om, at Koch byggede bro mellem det 19. århundredes folkelige bevægelser og grundtvigianske ideer på den ene side og på den anden side udviklingen af den socialdemokratiske velfærdsstat. JFM argumenterer for, at det næppe forholdt sig sådan, og at Hal Koch i den politiske praksis spillede en mindre rolle end hidtil antaget. Det er et nyt synspunkt, som dog står helt uforløst, postuleret og uargumenteret, da det ikke følges til dørs med en analyse af, hvordan Hal Kochs tanker ikke blev brugt i det politiske liv. Denne mangel på systematisk argumentation er ikke en disputats værdig.

Trods dette hævder JFM, at han er "*blevet klogere*" i forståelsen af Hal Koch. Gennem sine detailstudier og i den sammenfattende redegørelse argumenterer han for, at Hal Koch skiftede politisk holdning, at han både var socialdemokratisk sindet og ikke socialdemokrat, at han var grundtvigianer og dog ikke, og at hans folkelige gennembrud i begyndelsen af besættelsestiden ikke gav ham nogen længerevarende betydning i dansk demokrati eller for velfærdsstaten. Hermed fortolker JFM angiveligt Hal Koch i et andet lys end forskere som bl.a. Ove Korsgaard, Bo Lidegaard, Tine Reeh og Roar Skovmand, der nogenlunde samstemmende har lagt mere vægt på kontinuiteten i Hal Kochs arbejde end på hans vendinger og brud. Men det er, som om JFM skaber en videnskabelig konflikt, der ikke eksisterer. Som om han ikke anerkender, at mange i debatten om Hal Kochs betydning og eftermæle snarere betoner forskellige forhold ved Hal Kochs virke og tankegang end udtrykker egentlige indbyrdes modsætninger. Det kan næppe læses anderledes, end at JFM skaber en konflikt, der ikke findes. Hvordan han hermed vil fremhæve sit eget arbejde, fremstår som en gåde.

UDEN VIDEN OM BIOGRAFIGENRENS STORE AFSTØVNING

Hal Koch indtog givet forskellige, indbyrdes modsætningsfyldte intellektuelle og teologiske positioner i den relativt korte tid, han var en offentlig figur. Det er ikke usædvanligt for en moderne intellektuel, men den sammenligning drager JFM ikke. Måske fordi han afstår fra at løfte blikket til international forskning? I stedet fortaber analysen af Hal Kochs skiftende positioner sig i en ustruktureret gennemgang af Hal Kochs opfattelse af kirke og stat, barthianismen, grundtvigianismen, lutherrenæssancen, menneskelighed, danskhed og kristenhed, folk og folkestyre uden at definere begreberne, så det kunne stå klart for læseren, hvor JFM vil hen. De klareste afsnit her er fortællingen om Hal Koch som samarbejds-politikkens mand og som en lynende begavet tænker om demokrati som noget, der ikke lader sig definere. Han var vanskelig at fange ind, Hal Koch. Han var samtidig tydeligt stresset og presset som både højskoleforstander og kirkehistorisk professor ved siden af sit virke som offentlig kommissionsformand og debattør. Dette spændingsfelt formår JFM heller ikke at fange ind. Man må umiddelbart undre sig over, at JFM ikke i bestræbelsen på at forstå og portrættere så væsentlig, splittet og kompleks en historisk personlighed som Hal Koch søger hjælp hos an-

dre forskere og afprøver nogle af de analytiske metoder, som den nyere biografiforskning har tilbudt. Selv den lille og længe kendte bog *Personligheden i historien* af G.V. Plehanov (på dansk 1946) ville have kunnet hjælpe JFM til at forstå relationerne mellem Hal Kochs talent, kortvarende magt og grundstødte muligheder. Men den kender han ikke. Heller ikke introduktioner til nye metoder og indføringer i "die Lage der Forschung", som kræves i en disputats, kender han. De kunne ellers have været nyttige. De kunne oven i købet læses på norsk allerede i 2000 (Egeland), på engelsk i 2001 (Possing), på svensk og dansk i 2007 (Rosengren m.fl.), på engelsk i 2007 og 2008 (Hamilton), på tysk i 2009 (Klein) og samlet på dansk 2015, hvis det havde været vanskeligt for JFM at læse sig ind på de centrale værker på engelsk, tysk og fransk fra de forløbne år.⁸ Her kunne han have fået indsigt i den rigdom af analytiske redskaber, som den store afstøvning af biografiforskningen har leveret inden for de seneste årti. For eksempel Dion og Regard 2013, der fulgte op, hvor Bourdieu slap, med en indføring i de nyeste eksperimenter med at forstå den biografiske hovedperson som en kompleks, flertydig og modsætningsfuld personlighed og dermed som andet end det, de kalder et enhedssubjekt, "un sujet unitaire", som JFM gerne vil forstå Hal Koch som.⁹ Eller han kunne have hentet andre metoder i Klein 2009, der i sit store værk til overflod dokumenterede og beskrev, hvordan biografier er og har været meget mere end simple livsbeskrivelser af mere eller mindre prominente mennesker, også i Skandinavien og resten af Europa.¹⁰ Eller i Caine 2010 og Halldórsdóttir m.fl. 2016 samt Possing s.å., der alle præsenterede, hvordan forskellige fortællestrategier og biografiske arketyper kunne kaste nyt lys over allerede kendte historiske personligheder.¹¹ Hvad er grunden til, at JFM ikke kender denne litteratur?

Hans uvidenhed på feltet er en gåde, når han drister sig til at indlevere en afhandling til disputatsforsvar. Så meget desto mere bliver JFM's påstand om, at Hal Koch repræsenterede et snarere end kontinuitet i dansk historiefortælling, til et sært postulat, der kommer til at virke som en søgt påstand uden historisk klangbund. Samtidig var Hal Kochs identitet næppe så sammenhængende, som JFM forsøger at gøre den til. Måske rummede han netop kontinuiteten i alle dens komplekse modsætninger? Det spørgsmål ville JFM have kunnet besvare, hvis han havde opdateret sig i den nyeste forskning.

I stedet for at bruge tid på at blive klogere på biografiforens metodiske evner til at begribe komplekse personligheder i deres kontekst, fastholder JFM også i sin sammenfattende redegørelse sin opfattelse af biografien som "*en undersøgelse af*

8 Egeland: *Hvem bestemmer over livet*; Possing: 'The Historical Biography'; Rosengren m.fl.: *Med livet som innsats*; Hamilton: *A Brief History*; Hamilton: *How to do Biography*; Klein: *Handbuch Biographie*; Possing: *Ind i biografien*.

9 Dion et Regard: *Les nouvelles écritures biographiques*.

10 Klein: *Handbuch Biographie*.

11 Caine: *Biography and History*; Halldórsdóttir m.fl.: *Biography, Gender & History*; Possing: *Understanding*.

et menneskes liv og identitet". Ingen ny indsigt i den biografiske genre bringes til torvs. Den væsentligste teoretiske forståelse henter han hos R.G. Collingwoods essentialistiske biografiforståelse.¹² Dette kan undre, da både dansk, nordisk og international historisk biografi-forskning som allerede nævnt har flyttet sig afgørende siden 1959. Og siden 2009. Biografigenren har metodisk og teoretisk været gennem den store afstøvning, *le grand dépoussiérage*, som canadierne Dion og Regard har kaldt udviklingen af mange nye analyse- og fortællestrategier, som genren har undergået for at forstå de moderne og de postmoderne menneskers komplicerede og usammenhængende liv.¹³ Det var i 2009 og er stadig i 2019 et dristigt, u-underbygget synspunkt at hævde, som JFM gør det, at biografigenren kan forstås som identitetsforskning. I den nordiske,¹⁴ danske¹⁵ og internationale forskning i den historiske biografi¹⁶ møder man ingen, der hævder det synspunkt, at en biograf kan udlægge svaret på sin hovedpersons identitet. Derimod har for eksempel Edel argumenteret for, at historisk biografi som det højeste mål kan kortlægge "*mønstret i det tæppe*", som en historisk personlighed har ladet offentligheden se af sin person og sit virke.¹⁷ Spørgsmålet er, om det er dét, JFM har ment? Det kan ikke besvares, for JFM hverken henviser til eller går i dialog med den eksisterende forskning, der ellers har udviklet sig afgørende i Danmark, Norden, Europa, USA og Australien de seneste to årtier.

SAMLET VURDERING

JFM's afhandling er en analyse af brud og kontinuitet i professor, kirkehistoriker, kommissionsformand og højskoleforstander Hal Kochs (1904-63) forfatterskab, virke og betydning i samtid og eftermæle. Dens samlede konklusion er, at Hal Kochs betydning var mindre end den gøres til i standardfortællingen og den eksisterende forskning om dansk historie. På trods af Hal Kochs kanoniserede placering som en kernefigur under udviklingen af det moderne demokrati begrundet JFM sin holdning med, at Hal Koch repræsenterede en række intellektuelle brud frem for kontinuitet i forståelsen af, hvordan det moderne Danmark blev skabt og gjort til en enhed af Grundtvig, de folkelige bevægelser og arbejderbevægelsen, humanisme og kristendom. JFM bibringer med sin samlede afhandling dansk forskning ny empirisk viden om Hal Kochs forfatterskab og virke inden for de fel-

12 JFM citerer her fra Gardiner (red.): *Theories of History*.

13 Dion et Regard: *Les nouvelles écritures biographiques*.

14 Egeland: *Hvem bestemmer over livet?*; Rosengren och Östling: *Med livet som innsats*; Hall-dórsdóttir m.fl.: *Biography, Gender & History*.

15 Possing: *Ind i biografien*.

16 Bödecker: *Biographie schreiben*; Edel: 'Science of Man'; Edel: *Writing Lives*; Levi: 'Usages de la biographie'; Le Goff: 'Biographie historique aujourd'hui'; Caine: *Biography and History*; Klein: *Handbuch Biographie*; Hamilton: *A Brief History*; Hamilton: *How to do Biography*; Rinders & de Haan: *Theoretical*; Dion et Regard: *Les nouvelles écritures biographiques*; Possing: *Understanding*.

17 Edel: 'Science of Man'; Edel: *Writing Lives*.

ter, han som teolog og intellektuelt dannet samfundsdebattør var optaget af, især om Ungdomskommissionen og om korrespondancen mellem Løgstrup og Koch. Men metodisk tager han luften af den ny empiri ved at miste grebet om, hvad den skal bruges til at forstå.

Den nidkærhed, hvormed JFM skriver Hal Koch ind i dansk historie og giver sit bud på den rolle, han spillede i teologi, kirkepolitik og politik i Danmark i sin sam- og eftertid, savner analysen af hans politiske og sociale netværk og af den udførte socialdemokratiske politik under Den Kolde Krig. Samtidig er en systematisk stringens og metodisk opdatering i dialogen med andre forskere fra de teologiske, historiske og biografifaglige felter helt fraværende i den sammenfattende redegørelse, der burde samle alle trådene i de indleverede arbejder. Den samlede afhandling argumenterer *ikke* overbevisende for at omgøre Hal Kochs betydning i forhold til den foreliggende forskning og går sært sparsomt i dialog med denne. Bl.a. derfor kommer konklusionen om, at Hal Koch repræsenterede brud frem for kontinuitet i forhold til kredsen omkring Krogerup og Hal Koch, til at virke som et uargumenteret postulat. Det havde det ikke behøvet.

Én af grundene kunne være, at afhandlingen så snævert bygger på dansk forskning. Teologen, dr.phil. Tine Reeh, der i 2012 forsvarede sin doktorafhandling om Hal Koch, dokumenterede i sin opposition *ex auditorio*, at JFM havde overset centrale kilder fra Hal Kochs hånd og internationale korrespondance.

En anden grund kunne være, at det biografiske arbejde, der udgør fundamentet for JFM's arbejde med Hal Koch og hans tid, og som udgør fire femtedele (!) af den samlede afhandling, helt overser den eksisterende danske, nordiske og internationale komplekse forsknings metode og teori fra de sidste tre-fire årtier. Det må anses for en alvorlig mangel i en afhandling, der er indleveret til forsvar for den filosofiske doktorgrad. Derfor afgav jeg dissens. Flertalsbedømmelsen af afhandlingen på Københavns Universitet er siden forsvaret i april 2019 blevet indklaget for inhabilitet. Denne sag udspiller sig andre steder end denne faglige debat og skal ikke forfølges videre her.

LITTERATUR

- Ambjörnsson, R. m.fl. (red): *Att skriva Människan. Essäer om biografin som livshistoria och vetenskaplig genre*, Stockholm: Carlssons Bokförlag, 1997.
- Boswell, J.: *The Life of Samuel Johnson*, London: Oxford University Press, 1934 [1791]
- Bourdieu, P.: 'L'illusion biographique', *Actes des recherches en sciences sociales*, 62/63, Paris: Éditions de Minuit, 1986.
- Bödecker, H.E. (red): *Biographie schreiben*, Göttingen: Wallstein Verlag, 2003.
- Caine, B.: *Biography and History, Biography & Theory*, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010.
- Carlyle, T.: *On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History*, London: James Fraser, 1841.
- Dion, R. et Regard, F.: *Les nouvelles écritures biographiques. La biographie décrivent dans ses reformulations contemporaines*, Lyon: ENS Éditions, 2013.
- Edel, L.: 'Biography and the Science of Man'. In Friedmann, A. (red): *New Directions in Biography*, Honolulu: University of Honolulu, 1981.
- Edel, L.: *Writing Lives. Principia Biographia*, New York: Norton, 1984.
- Egeland, M.: *Hvem bestemmer over livet? Biografien som historisk og litterær genre*, Oslo: Universitetsforlag, 2000.

- Fonsmark, H.: *Den suveræne dansker. Et idépolitisk essay om det optimale demokrati*, København: Gyldendal, 1991.
- Gardener, Patrick (red.): *Theories of History*, Glencoe: Free Press, 1959.
- Halldórsdóttir, E.H. m.fl. (red.): *Biography, Gender & History: Nordic Perspectives*, Turku: Cultural History, 2016.
- Hamilton, N.: *Biography. A Brief History*, Cambridge and London: Harvard University Press, 2007.
- Hamilton, H.: *How to do Biography. A Primer*, Cambridge and London: Harvard University Press, 2008.
- Johnson, S.: *The Idler*, London, 1759.
- Klein, C. (red.): *Handbuch Biographie. Methoden. Traditionen. Theorien*, Stuttgart: Verlag J.B. Metzler, 2009.
- Korsgaard, O.: *Kampen om folket. Et dannelsesperspektiv på dansk historie gennem 500 år*, København: Gyldendal, 2004.
- Lange, O.: *Stormogulen. C.F. Tietgen - en finansmand, hans imperium og hans tid*, København: Gyldendal, 2006.
- Larsson, L.: *Sanning och konsekvens*, Stockholm: Nordstedts, 2001.
- Latour, B.: *The Pasteurization of France*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1988.
- Levi, G.: 'Les Usages de la biographie', *Annales ESC*, 6, 1989.
- Le Goff, J.: 'Comment écrire une biographie historique aujourd'hui?', *Le Débat*, 1989.
- Plehanov, G.V.: *Personligheden i historien*, København 1946 [1898].
- Plutarch, L.M.: *Bioi Parallelooi*. Oversat (1792) *Parallel Lives*. London and Cambridge: Classical Library Edition, 1792 [AD 125].
- Possing, B.: 'The Historical Biography', *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*, 2, 2001, 1213-1217.
- Possing, B.: *Uden omsvøb: Portræt af Bodil Koch*, København: Gyldendal, 2007.
- Possing, B.: 'The Historical Biography, updated version', *The International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*, 2015, 644-649.
- Possing, B.: *Ind i biografien*, København: Gyldendal, 2015.
- Possing, B.: *Understanding Biographies. On Biographies in History and Stories in Biography*, Odense: University Press of Southern Denmark, 2017.
- Reeh, T.: *Kristendom, historie, demokrati. Hal Koch 1932-1945*, København: Museum Tusulanum Forlag, 2012.
- Rem, T.: 'Biografiens historie', *Norsk Litterær Årbok*, 106-3, 2011.
- Render, H. & B. de Haan: *Theoretical Discussions of Biography: Approaches from History, Microhistory, and Life Writing*, Lewiston: The Edwin Mellen Press, 2013.
- Rosengren, H. og Östling, J. (red.): *Med livet som innsats. Den humanistiske biografien som genre*, Lund: Sekel Bokförlag, 2007.
- Strachey, L.: *Eminent Victorians*, London: Penguin, 1918.
- Woolf, V.: 'The Art of Biography', *Collected Essays*, vol 4, London: Hogarth, 1939 og 1957.

BIRGITTE POSSING
 PROFESSOR EMERITA, DR.PHIL.
 RIGARKIVET
 BPOSSING@PRIVAT.DK